

abecedar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

abeceedar

Ingrijit de

Teodor Murășanu,

Emil Giurgiuca, George Boldea,

Grigore Popa, Pavel Dan, Mihail Beniuc

Pelerinaj în Țara Soarelui

Însoțit de Léon Daudet și Charles Maurras, pelerinajul devine sfânt și natal. Sfânt, prin omniprezența bucolică a lui Mistral, natal, prin dragostea pământului, revelată în statura înaltă a lui Mireille și în ochi ei mirați naiv. Nicăeri, poate Geniul Locului nu și-a găsit expresie mai nepereche și tâlcuire mai profundă. Când zici Mistral, zici Provence, zici cântecul luminii și al măslinilor, cântecul mării și-al Vieții, zici Mireille, și, prin ea, pământul își ridică florile dragostei spre cer. Legătura între Mistral și Provensa e organică și substanțială până la identificare. Provensa este însoțită, dulce și gravă, ca vocea Cordiliei lui Shakespeare. Când ești tânăr și fără griji, scrie L. Daudet, ai cărui ochi s'au deschis luminilor, speranțelor și visurilor vieții, după lecția fină și fermă a sângelui patern, „A Nîmes, o Mireille!”, nu vezi decât surâsul ei suav, frumusețea și gentilețea femeilor sale tinere, perpetua sărbătoare a luminii sale, falfăitul plăcerilor sale în aerul fin.

Apoi, odată cu vârstele vieții, cenușa, caldă și aurită, se ridică din praful ulițelor împreună cu profilarea umbrelor admirate și scumpe. Regăsindu-mi a doua patrie după doi ani și jumătate de exil, am avut ca tovarăși permanenți ai gândirii mele, pe străzile albe, între chiparoșii lui Virgiliu, pe fiul meu Philippe, pe tatăl meu și pe Mistral. Și ca numărătoare să fie deplină, adăugăm: Homer, Dante, Bizet, Charles Maurras.

Provensa e înainte de toate țara dedicată Marilor Morți. Este măreția suverană a lui Mistral de a fi pus poemele sale și dicționarul său, acest cimitir reînsoțit de cuvinte d'Ōc, sub invocarea și evocarea irezistibilă a morților. El a dat astfel oamenilor, drumurilor și datinelor, sufletul trecutului.

Inspirația provensală nu e deloc romantică. Latinul are oroare de monștri, de disproporții și de baroc. Pentru el, reparația luminii este una din notele indispensabile operei de artă. Și este o banalitate să spui că dispoziția luminoasă a aspectelor și a peisagiilor provensale, ca și a fețelor și a siluetelor feminine din aceste peisagii, este unică. Mireille s'a născut din contemplația tremurată, de poetul său, a acestor statui însuflețite, pe care le vedem, pe străzi, la fântână, la culesul măslinelor, încântătoare pentru ochi și ispititoare pentru spirit. Și în legătură cu aceasta, putem nota cum numeroase opere de artă, dintre cele mai reprezentative chiar, s'au născut dintr'o atitudine feminină obișnuită sau din umbletul unei femei. Charlotte, împărțind felii de pâine copiilor, Miréio, în măslin, Margareta, în stradă, Vivette, șezând melancolică. Exemplele s'ar putea multiplica. Această geneză estetică se găsește în toate țările, mai fecundă însă în Provence, unde femeia este sculpturală, soarele viu și umbra curată.

Atmosfera morală și emotivă a acestui pământ privilegiat oscilează între râs și lacrimi, apoi, cu vârsta, înclină spre o seninătate singulară. Amintiți-vă dialogul dintre păstorul Balthazar și Renaude din Arlésienne. Exuberanți, în circumstanțe rare, mai des reținuți și meditațivi, astfel apar țărani provensali, rămași gallo-romani și gentilomi. Paginile vesele ale lui Roumanille, paginile du-

reoroase și dezolate ale lui d'Aubanel, paginile patetice și surzătoare ale lui Mistral și Alphonse Daudet, sunt fiicele acestei alternanțe sentimentale, pe care o găsim de asemenea în temperamentul catalan, mai ales la marele artist latin Santiago Rusinol.

Iată ce deșteaptă dragostea sinceră și profundă față de țara lui Mistral: *gustul proporțiilor clasice, a frazelor frumoase, a formelor armonioase, a scrisorilor antice, a măslinilor și chiparoșilor, a ochiurilor de mare zărite printre brazi.*

Nicăieri verticalismul simfonic al amiezilor nu e mai impresionant ca în Provența, la Aix. Aici amiaza sună pretutindeni, prin sute de clopote și clopoțele, în biserici, în mănăstiri, în vechile locuințe. Cele douăsprezece lovituri se încălecă unele peste altele ca o fugă dezordonată. Când crezi concertul sfârșit, reîncepe, la fel de impetuos. Se pare că ora zenitală care atârnă deasupra zilei ca o bulă de foc, gata de a izbucni, nu va sfârși niciodată de a se afirma, de a se impune și de a tăia aerul în lame verticale. Astfel e o amiază la Aix!

Străbătând Provența cu Léon Daudet și Charles Maurras, ne vrăjește mistralul la Avignon, scânteierea luminoasă a apelor la Marseille, ne întristează imensitatea Timpului și suveranitatea plânsului la Aix-en-Provence, ne înviorează Aurorile la Saint-Remy de-Provence, poposim la Saintes-Maries, unde a murit Mireille, satul sfânt, plin de lumină, transparent ca un chitru, îmbrășișând apoi, într-o singură privire cuprinzătoare, întregul peisagiu al Sudului, greu de nostalgie și miresme turburătoare. El este amintirii un album de bucurii și tristeți, alcătuit dintr-o alee de chiparoși, o uliță, o mare albastră, sporite de simfonia verde a brazilor.

Să nu vă mire faptul că vorbesc în același timp, deci nesistematic, despre Mistral, Miréio și Provence. Concrescența lor însă merge până la simbol unic. Este în trei fețe. Duhul Pământului, inspiratorul cântecelor lui Mistral, care, odinioară, în plină vigoare, frumos ca un zeu, le recita în mijlocul poporului său iubit până la uitare de sine, care asculta, în poartă sau la masa încărcată cu strălucirea de fagure a châteauneufului, cu ochii flămnânzi de frumuseți. Poporul acesta de cântăreți, mândru și patriot, țărani provenșali, din sânul cărora s'a ridicat și în mijlocul cărora a fulgerat existența octogenară a lui Mistral, se relevă mai multe decât oriunde, în sărbătorile votive ale satelor, unde se aud numai vorbe arzătoare, vii și de o elipsă uimitoare, niciodată însă un cuvânt josnic. Substanța vitală, în valea de sud a Rhônului, este după chipul substanței verbale, profund lirică. Aceștia sunt țărani mai aproape de pământ, la care se va etnică s'a păstrat neatinsă, ca trăsăturile feței, gesturile și vorbele. Cu ei și pentru ei a trăit Mistral, care era mândru de originea lui țărănească. „C'est un raisin de Crau qu'avec toutes ses Feuilles te tend un paysan“, scria el în dedicația lui Lamartine din 8 Septemvrie 1859. Un țaran inspirat și gentilom, rămas toată viața în strânsă legătură cu pământul, cu apele și ogorul, acesta este Mistral.

Puterea licuricului se măsoară după imaginile sale. Ale lui Mistral au amploarea și seninătatea celor virgiliene. Sunt împrumutate peisagiului, meșteșugului, turmelor, valurilor mișcătoare, primejdiei și încetării primejdiei, și, chiar dureroase fiind, sunt scăldate în bucurie. Sufletul care le concepe, în camerele lui creditoare, auditive, vizuale, tactile, presimțitoare și intuitive, e chinuit în aparență, dar liniștit în profunzimi. Tatăl lui Mistral, interesându-se de timp înainte de a muri și aflând că plouă, a răspuns îndată: *il faisait beau pour les semailles*. Acest optimist reînvie în fiul său sub forma unei indulgențe mărinimoase. Nimeni nu a fost mai departe de fatalism, mai aproape de înlănțuirea cauzelor și mai familiar cu miracolul ca Mistral. Viziunea sa, filosofică și istorică, durează punte între Platon și Sf. Thoma, mișcându-se deasupra tuturor sistemelor, pe planul unei credințe sigure și surzătoare. „Invoacă sfinții“, i-a spus pios Mme Mistral

în ultimul ceas al vieții lui, și a murit bâlâindu-le numele, pe pragul nemuririi, ca în copilărie.

Omul e adânc legat de limba lui natală. Adevărul acesta câștigă în conținut și determinații, gândindu-ne la Mistral, care în cântecul „La Respélido” (Renașterea) scrie: „*Nous en plein jour - voulons parler toujours - la langue du Midi : — voila le félibrige ! — Nous en plein jour - voulons parler toujours - la langue du Midi, car c'est le droit majeur*”. Acesta este unul din punctele esențiale din gândirea lui Mistral, care a consacrat zece ani din viață monumentalului dicționar al limbii d'Oc, *Le Trésor du Félibrige*, această operă de benedictin, în care cuvântul apare ca o persoană vie, cu gătelile și legăturile sale, în nuditatea lui corporală, cu deghizările lui. L. Daudet consideră acest dicționar ca cea mai autentică autobiografie a lui Mistral, cea care înfățișează mai bine spiritul său, dibaciu în a prinde concordanțele intime, realitățile efemere între obiecte, stările de spirit și termenii care le prezintă.

Limba natală, suflet din sufletul poporului și trup din trupul lui, este mijlocul de comuniune cu compatrioții și o apărare împotriva streinului. Ea dă poetului posibilitatea de a gusta viața, numind curajul, dragostea, pâinea și vinul. Mai mult decât oricine a trăit aceasta Mistral, care, recitându-și cântecele, cu familiaritate de geniu și cu o manieră proverbială, avea alură de aed, pricepând și devinând totul. Mistral avea răbdarea unui țaran și clarviziunea unui profet. Gestul său însemna: „Nu grăbi lucrurile, ele își vor urma cursul”

„On chercherais vainement, conchide Daudet, le modèle d'une autre existence aussi sereine a aussi utile. C'est à Mistral, à son labeur sublime, à sa préscience altière que se rattache aujourd'hui notre espoir prochain.

Cartea, care mi-a însoțit drumul acestei călătorii, a fost scrisă cu prilejul sărbătoririi lui Mistral și tipărită în 1933. Titlul „Notre Provence” (Paris, Flammarion, 1933) îți deschide proaspăt și abrupt perspectiva. Cred că este destul dacă spun că închide Frumusețea, cu foc dumnezeesc în accent, a celor mai puternice pagini antologice, consacrate *Pământului lor Sfânt*, de Léon Daudet și Charles Maurras, Central University ... Grigore Popa

Rugăciune

Mă rog Prea Înaltului
Ca ingerul Morții să fie
Asemenea ție.
Să pot muri liniștită
Sub privirea iubită,
Umbrită
De genele moi, mătăsoase,
Ca ape, de ramuri subțiri, mlădioase.
Să 'ntindă încet mâna-i mare,
Și să-mi închidă lin
Pleoapele grele.
Și 'n ele
Imagina ta zâmbitoare.
Amin.

Și mă mai rog, fecioarei Preacurate
Să mă prefacă după moarte 'n vatră de mușcate
Ca 'n serile lungi,
Când vișorul bântue-afară
Să putem sta iarăși de vorbă amândoi,
Ca 'n astă seară.
Dar tu, să nu te mai gândești la mulții ani goi,
Când nu mă vei mai vedea în ogradă,
Nici în casă, nici pe stradă,
Ci umple-ți viața cu lumină,
Căci poate totuși mă voiu arăta 'n grădină;
Dar nu ca porumbel, și nici ca floare
Ci ca un fir sărac de iarbă,
Verde
Ca apa, care sub păduri se pierde,
Și care va fi fericit de-l vei călca 'n picioare.

Ada Moldovanu

Precub

După ce Precub isprăvi cu încălțatul de un picior, își mișcă vârful degetelor să vadă dacă nu-l strânge opinca, lovi cu piciorul pământul ca și cum ar fi vrut să bată un cui în fața casei și gândindu-se că s'a mai călca ea la drum, începu să-și învâle celalalt picior.

Opinca udată și apoi uscată la soare, era tare ca fierul, gurguiul i se strâmtase și prin nojițe nu era chip să vâre curelele.

Necăjit, îndoi opinca pe genunchi și o bătu de pământ.

— Tu muiere, ian ține-mi puțin lampa că m'apucă ziua aci.

Femeea, o țărancă zdravănă cu nasul mic și fața stricată de vărsat, dete pară lămpii și apropiindu-se cu ea de om, îi zise :

— Hai, găță-te!

Precub ședea pe un sac răsturnat la capătul patului; alături sforăia un motan mare, galben. Lampa mică, fumegândă, se lupta cumplit cu întunerecul.

De pe paturile nefăcute curgeau țoalele, cearceafurile, pe jos era plin de paie, de coceni, după ușă se răsturnase mătura.

Precub îmbracă hainele de sărbătoare, își luă pălăria cu bertijă, bâta cu spini și după ce-și trecu baiera straiței de piele pe după gât, se învârti în mijlocul odăii, să vadă dacă n'a uitat ceva.

— Ei, eu mă duc, tu, muiere!

— Du-te, omule!

— Doamne ajută-mi, zise omul făcându-și cruce. Își pipăi banii dinainte în curea și îi întoarse la spate.

Leșind apoi în tindă unde era întunec ca în iad, să împiedecă de scară.

— Ochii și bani, îi strigă din urmă, femeea. Precub deschise porțița și intră într-o ulicioară îngustă, umbrită de niște ulmi mari; apoi sărind un pârleaz, trecu prin ograda Oțului și urmărit de o haită de câini ce stau să-l tragă jos, o luă pe un drumeag de câmp, spre răsărit.

Noaptea era liniștită, senină. Despre apus trăgea o jeliță rece. Deasupra Dealului Stogurilor plutea luna albă, mareață. Și ea părea un călător străin, uitându-se în treacăt spre pământ; câteodată intra sub un petec de nor, apoi se arăta mai rece, mai albă, învăluind câmpul într'un abur transparent, lăptos.

Drumul urca.

Răcoarea nopții sufla acum alinător și omul își încetini pasul.

Prin mintea lui începeau să roiască gândurile.

Își aduse aminte de vremea când, fiind copil sărac, păștea vitele Suciului, în pusta dela Beiu. Pusta era pe niște dealuri, unde fusese odată pădure. Se mai vedeau încă cioturile de lemne arse și găurile de vulpe, de zgomotul cărora nu se putea odihni noaptea.

Atunci i-a încolțit în suflet dorința de a avea și el vite. Să le pască noaptea, să le prindă la jug.

Dar ori că n'a avut prinsoare bună, ori că nu l-a ajutat norocul: truda i-a fost înzadar.

De creștea câteva oi, cu gândul să-le vândă toamna și să-și cumpere o junincă, ori de ținea o scroafă trăia până când trebuia s'o vândă, atunci murea. Apoi venia darea, ori i se întâmpla altă pagubă și iar își muta gândul cu ani în urmă.

Acum luase ceva bani din bancă, mai din simbrie și mai din una, mai din alta, făcuse ceva bani.

Pieptul i se umplea de o bucurie caldă la gândul că deacum înainte, în casa lui va fi lapte și copiii nu-i vor sgăura seara la porți străine cu oala în mână.

Gândurile îi alunecară înainte cu ani: vițelul va crește, se va face mare. Vor fi două vaci cu doi viței; la anul va avea din ce rupe și-i vor rămânea alte vaci în loc.

Cine știe! Va cumpăra și vr'un iugăr de pământ...
li era cald. Cu o mișcare mândră își mută baiera

straiței de pe un umăr pe celalalt. Iși scoase pălăria și după ce o duse puțin în mână, o puse în cap, ceva mai la o parte.

Incepu să cânte: singurul cântec ce-l știa din holteie.

Avea un glas răgușit, de țârcovnic bătrân și cântecul vechiu în care se vorbea despre mândră și suveică, suna monoton, ca o gălgăitură de pârâu într'o noapte cu lună.

În deal se opri și își șterse fruntea de nădușeală.

În satul din vale se vedeau ca niște ochi de lup în noapte, geamurile bordeelor în care se aprinseseră lămpile.

Precub dete cu socoteala cam pe unde trebuia să fie casa lui și se uită mult într'acolo.

Cântau cocoșii.

Iși făcu cruce și porni la drum.

Câmpul se acoperea cu o ceață vineție spre răsărit, undeva departe se aprinsese o pălălaie mare și luminișurile ei împurpurau cerul.

Ziua se arăta caldă, molatecă. Pe cer se întinsese o ceață alburie ca marmora. Holdele bogate cu spicele pline ca gâturile de gâscă, se trezeau somnoroase, umplând aerul de un miros de pâine dospită.

Șoseaua șerpuia peste dealuri ca o panglică sură, aruncată de cineva peste pustiul verde al holdelor.

Care cu boi, turme de oi, de vite, trăsuri, pâlcuri de femei ciorovăitoare, purtând în cap coșuri cu păsări, desagii pe umeri, se scurgeau înainte.

Precub pășea grăbit, îndoindu-și picioarele de par'că ar fi mânat ceva cu genunchii. Nu era obișnuit cu drumurile și se uita într'una după căruțe din Triteni.

Gazdele, zădindu-l de departe, dau biciu cailor și când treceau prin dreptul lui, se aplecau înapoi în fânul din căruță ca și cum ar fi vrut să caute ceva și treceau înainte, îngropându-l în praf.

La mulți bogătași de aceștia, păzise oile și acolo îi rămăsese sâmbria; la alții fusese la lucru, pentru „mulțam“.

— Așa-i bogatul, se gândi el simțind cum îl birue amarul.

Da, o să-mi ajute Dumnezeu și mie, să am ce-mi trebuie și să nu mă mai rog de unul și de altul. ...

Când să treacă podul dela Cristiș, se pomeni că-l strigă cineva din spate;

— Bun ajunsu', vecine!

Precub nu cunoștea glasul și se uită într'o parte.

— La târg, la târg, zise iar străinul, fără să-i pese de nedumerirea omului.

— Într'acolo ne tragem, că ne apucă amiaza, răspunse Precub, uitându-se la străin așa, într'o doară.

Era un om între două vrăste, mijlociu, cu gâtul roșu, puternic.

Gulerul cămășii soioase îi ieșea de un deget de sub bluza cătânească, veche. Sub pălăria tot atât de veche, ce nu aducea cu moda din nici un sat, sclipeau ochii mici, și care, alături de gura mare, umedă, întregneau acest chip de o rară viclenie.

— Ce vreme mănoasă, începu iar, străinul. De mult n'am mai văzut așa holde. Numai prin Rusia am văzut așa grâu. Ehe! Pe la Odesa nu te vedeai nici călare din grâu.

— Ai fost în Rusia?

— Da, zău! Acolo mi-am prăpădit piciorul. La Odesa am stat doi ani și opt luni.

Precub îl privi mai cu luare aminte și văzu că nu-și poate îndoi un picior din genunchi și mergând lasă prin praful de pe drum o târăitură ca de șarpe.

Străinul începu o poveste lungă cu lupte, tunuri câșturile de mari și gloanțe cât sacii.

Vorbea tare, răspicat, de-ți era mai mare dragul să-l ascuți.

În claca lui de vorbe, Precub abia reușia, din loc, în loc, să strecoare câte o vorbă, o întrebare copilărească.

Vorbind într'una drumul se scurta. Intrau în oraș.

Casele erau înalte de stau să-i cadă omului în cap. Care, oi, vite și motoare sbârnăitoare alergau în toate părțile ferindu-se unele de altele și împiedecându-se.

La vamă nu era chip de ajuns la rând. — Știi ce, zise străinul, hai să intrăm colea în cârciumă să bem câte un păhărel de vinars, până se mai rărește lumea. Intrară într'o dughiană jidovească, cu mese lungi dintr'un capăt până în celalalt, cu un miros acru de vin stricat. Și lume de nu era loc să-ți pui palma.

Se aciuiară cumva într'un colț și cerură două porții de vinars.

— Să ai noroc la târg, zise drumețul.

— Să trăiești și dumneata. Precub nu îndrăsnea să spună „tu”.

După ce băură vinarsul îndulcit, de ovreu, cu piper și cu vitriol, se strâmbară și-și șterseră gura cu dosul mâinii.

— Da, ce-ți cumperi, că nici nu te-am întrebat?

— Io o văcuță cu lapte. E greu fără coadă de vită, am făcut ce-am putut, mai de lucru, mai dincoace, mai dincolo și am făcut vro doi bănișori. Fără lapte, par'că toată casa e friptă.

— Da, nu e ușor, răspunse străinul.

Eu mă duc, să-mi iau un cal.

— Noroc!

— Noroc!

Își spuseră neamurile și găsiră că tatăl unuia a pețit-o pe mama celuilalt.

Se găsiră cuscri și se sfătuiră ca, după ce își vor fi isprăvit treburile, să se întoarcă împreună.

* * *

Precub umbla de două ciasuri prin târg. Pe vacile cari i-ar fi plăcut cereau prea mult și cu vacă bătrână nu s'ar fi întors în sat.

Umbla prin târg, obosit, flămând, sărind peste ruzi de care și ferindu-se să nu-l lovească vitele.

Târgul era așezat lângă o vale; Vântoase iscate din senin stârneau nori de praf, învăluind ca într'o ceață murdară oamenii și vitele. Intre mugete de vite, strigăte, guițături, se ridicau în văzduhul plin de tot felul de mirosuri, roiuri de muște cari se așezau pe animale, pe oameni.

Pe la amiază, umblând dela o vacă la alta necăjit că nu se poate înțelege cu un român de peste Mureș, Precub se pomeni strigat de cineva.

University Library Cluj
Intorcând capul, recunoscu pe șchiopul de azi dimineață.

— Măi vecine, — începu el vorba, fă-mi un bine și îți dau un adălmaș domnesc.

Precub nu răspunse nimic.

— Uite ce e! Este aici un om dela noi din sat cu un cal bun. Il cunosc și n'aș vrea să meargă în mâna altuia.

Numai că este un pic de necaz. Nu vrea să mi-l dee. Au avut ceva laolaltă, muierile astea. Ști tu cum îs muierile, și omu-i supărat.

Fă bine, vină cu mine până acolo.

E colea lângă părau, cum intri în târgul de cai.

Eu îți dau banii și îl cumperi, iar după aceea mi-l dai și pace bună! Lui Precub îi trecu prin minte gândul că nu-i bine să se încurce în treburile altora, dar omul vorbea atât de convingător și mai ales atât de mult că fără să-l mai asculte, o luă înainte, zicând:

— Hai!

Trecând părau ce desparte târgul, de cai, de cel de vite, se opriră pe punte și, omul îi arătă, mai la vale, calul cu pricina.

— Făgăduiește-i până la șase mii, zise străinul. Uite cinci sute de lei, dă-i arvună; până îl târguiești; până ajungeți la țidulă, eu merg să schimb hârtia asta de zece mii de lei și până când să-i dai banii, sunt acolo.

Precub se coborî de pe punte și merse în spre calul al cărui stăpân părea că-l așteaptă.

Se învârti pe lângă un căluț răpănos, orb de un ochiu și cu pielea de pe spinare, tăbăcită, mirându-se ce o fi găsind tovarășul lui de drum în acest cal.

— Ce ceri pe harama asta, întrebă el!

— Ehe, așa haramuri să-mi tot dea Dumnezeu, zise stăpânul punând mâna pe coama calului.

— Cât dai, dumneata?

— Patru mii!

— Cu atâta se cumpără un porc.

— Dau cinci, tot atâta, zise Precub făcând pe marele târgoveț.

— Adă șapte și batem palma. Nu te uita că e mic, cu un astfel de cal, dacă îi dai ce-i trebuie la gură, poți muta munții.

Se opriră la șase. Apoi deteră mâna și porniră „să facă țidulă”.

Mergând într'acolo îi ajunse din urmă schiopul : asudat găfăind de oboseală. Ii arătă hârtia de zece mii și îl rugă să plătească calul cu banii lui, că după aceea se vor duce la bancă să schimbe.

Precub se codea, dar vânzătorul îl chemă stăruitor.

— Vii omule! Nu mă ținea în loc că am treabă!

— Du-te să nu bage de seamă, îl rugă celalalt. Eu mai încerc s'o schimb pe aci, pe undeva. Mânca-i-ar focul de bani că poți muri de foame cu ei în mână.

Precub făcu țidulă și plăti calul cu banii lui.

După aceea se uită după drumeț și care nu-i fu mirarea văzându-l că se întovărășește și pleacă cu stăpânul calului.

— Na-ți, omule, calul și dă-mi banii să mă duc și să-mi iau și eu ce-mi trebuie.

— Ce cal? Făcu acesta pe miratul. Ți-ai cumpărat cal și să-ți trăiască.

Precub se uită la amândoi pe rând, le văzú fețele răzătoare de păsări de pradă, hainele domnești și înfingându-i-se în cap un gând grozav, ca un piron, simți că pământul din față-i se cascade și el cade, cade...

Precub a strigat cât a putut de tare, și-a sculat târgul în cap încât a trebuit să meargă și pe la casa orașului, dar degeaba. Calul era cumpărat, hârtiile în regulă. Nu mai putea face nimic și cei doi străini o luară, unul la dreapta și altul la stânga ca să se întâlnească undeva și să împartă câștigul.

Precub, cu calul de căpăstru, porni spre casă.

La vamă, în cârciuma unde băuse de dimineață, era zarvă mare. Iși aduse aminte că n'a mâncat nimic azi. Intoarse capul și porni mai departe.

O luă pe drumul lung de câmp, presărat cu care, animale și tot felul de oameni. Prefutîndeni o lume veselă vorbitoare, plină de bucuria cumpărării și gata de harță.

Mergea pe marginea drumului, cu capul în pământ, cu pălăria pe ochi. În urma lui, calul se apleca pe marginea șanțului și îmbuca câte o gură de iarbă.

Omul îl zmucea, năcăjit :

— Ghii boală!

La fântâna Dorului se opri, legă calul de șghiab, scoase o vadră de apă, bău, apoi se lăsă pe marginea drumului.

În fața lui, cumpăna părea o undiță uriașă, vârită într'o apă lină, incoloră. Calul căscă lung și începu să dea din cap a pustiu.

Omul simțea că i se urcă în gât o supărare mare, înădușitoare. Se stăpâni și zise numai, bătrânește :

— Mânca-te-ar focul sărăcie!

Câțiva bogățani din Triteni, cari auzise despre pățania lui, veniau în goana mare, cântând și chiuind. Oamenii cu fețe roșii, cu căciulele în vânt, ținând între genunchi sticle închinău, răcnind și căruțele hârbuite luncău pe roatele dinapoi dintr'o parte într'alta a drumului, lăsând prin praf urme de zigzaguri ca de niște ființe bete.

Trecând pe lângă Precub îi strigau :

— Āla-i cal dela honvezi, măi!

*

Precub se ridică greoi ca și când ar fi purtat o povară mare, își luă calul de așa care îi ținea loc de căpăstru și porni la deal, încet, încet.

Soarele se lăsa tot mai la vale, până se anină în vârful dealului între crengile unui salcâm.

Dela castanii din marginea drumului se întindeau pe câmp clăi mari de umbre. Pe drum aluneca încet umbra unui cal și a unui om; calul părea lung, cu picioarele subțiri și moi, umbra omului era frântă de mijloc.

Pavel Dan

Poem de iarnă

Peste neaua pură, cu sclipiri de stele de argint,
numai glas de clopot, risipit;
largă 'nvăturare de copii
peste zări albastre, peste zări pustii.

Dimineți cu falduri de lumină
pentru morții din sicriu de brad;
cad, învoalte, sunetele, cad
pretutindeni, ca o ploaie lină.

— Spune-mi, dragă, vremile de-acum,
strânse 'n viers de cântec și colinzi,
nu-s ofranda sufletului bun
cerului de pulberi și oglinzi?

Daruri scumpe sufletelor mici
să le-aducem fulgi ce pier curând.
— Azi noptatici ochii ți-i ridici
peste flori de gheață și de gând...

Radu Brateș

Elegie de iarnă

Nu știu ce râu de lapte revărsat
Te-aduse noaptea, albă colilie,
Cu pânze de mătase ai legat
Râni de păduri ca inima-mi pustie.

Durezi pe ape punte de mărgean
Și pieptul meu svâcnește-abia ca ele,
De-acuma poate trece în rădvan
Culegătoarea florilor de stele

Cu degete de-argint mă înfiori
Și plânge 'n mine viers de alăută
Spre cerul înecașilor cocori
Ce mă chemau spre apa nebăută.

Cînlănțuit rămas-am o grădină,
Azi cu lințoliul tău peste pleoape,
Omătul meu de flori să te îngroape
Când naștere 'nstelată vei fi tină...

George Boldea

Ficționalismul lui Hans Vaihinger

Trebuie să lămurim dela început că rândurile noastre se ocupă astăzi de concepția filosofică a ficționalismului, pentru motivul dureros că Hans Vaihinger, gânditorul german care l-a întemeiat, prin moartea lui, zilele trecute, a făcut ca Ficționalismul să treacă, odată cu dânsul, în istoria filosofiei contemporane.

Mulțor oameni de știință pozitivă, ficționalismul le-a ținut locul bunului simț comun, atât de răspândit, ca surrogat de gândire, pentru cei neobișnuiți cu critica conceptelor fundamentale științifice. Prin relativismul lui comod, ficționalismul a fost ușor adoptat de specialiștii științelor, cari se mulțumiră cu o atitudine filosofică ce nu cere, la prima vedere, prea multă sforțare de sinteză inteligentii noastre; iar față de atât de dificilă, inerente chiar domeniilor speciale, se mărginește la o declarație de neutralitate „antimetafizică”, corespunzând de fapt unei capitulări deghizate de cercetare filosofică problemelor ridicate de știința însăși.

Dar acest fel de ficționalism, așa de curent oamenilor de știință pozitivă, deși nu e prea deosebit de cel al lui Vaihinger, având în comun adoptarea ficțiunilor metodologice, mai ales sub înrâurirea gândirii filosofului fizician, Ernst Mach, nu este concepția întregă a lui Vaihinger. Dacă ficțiunea cu rolul ei de idee-ajutătoare-comodă, de noțiune-instrument era de mult acceptată în metodele de investigație științifică, crezându-se că aceste metode sunt simple unelte convenționale și, ca atare, n'ar fi având nevoie de nici o întemeiere logică..., era firesc pentru atitudinea pozitivistă să accepte, în locul „metafizicei”,

instrumentalismul ficționalist. Într'adevăr pentru pozitivști, cunoștința se reduce la o simplă coordonare de fapte; iar acestea se reduc la datele simțurilor: toate conceptele mintale, cu ajutorul cărora noi coordonăm *faptele*, depășind faptele, nu sunt altceva „decât mijloace auxiliare comode, pentru a stăpâni masa senzațiilor”: încolo nu mai au alt scop originar. Ele au izvorit din această necesitate practică, iar numărul și felul lor special a fost fixat de diversele forme de manifestare ale existenței, la care s'a adaptat Psihicul cu aceste forme”. Considerații, care par a fi ale unui pragmatist, sunt însă vorbele lui Vaihinger însuși! Repudierea conceptelor e, astfel, comună ficționalismului, pragmatismului și filosofiei intuiționiste. De altfel tot Vaihinger, după ce supune sistemul său de gândire, arată că încercarea filosofiei de a găsi un raport rațional între lumea senzațiilor, date de simțuri și între lumea mișcărilor, construită de cercetătorii științelor naturii, e o cerință imposibilă a inteligenței noastre, pentru că ea, prin natura sa, nu e destinată să soluționeze enigmatul universului; ci e hărăzită susținerii practice a voinții de a trăi. Aceste chinuri zadarnice ale biete minți omenesti, față de insolubilele probleme, sunt însă izbăvite de două limanuri, pe care Vaihinger le admite, întocmai ca și misticismul bergsonian: *intuiția și trăirea*. Acestea sunt superioare oricărei inteligenți umane. ele fac să dispară toate misterele cunoașterii intelectuale. Noi nu înțelegem lumea atâta vreme cât *medităm* asupra enigmatelor ei, ci numai dacă *lucrăm* (activăm) într'însa. Și aici deci se afirmă primatul practicului. (Vaihinger, *Wie Philosophie des Als Ob entstand*, în: *Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen*, edit. de Raym. Schmidt, vol. II, pp. 25—26).

S'ar mira cineva, când am spune că acest pragmatism gnoseologic se prevalează de doctrina kantiană. Cel puțin, atunci când a fost vorba, de pragmatismul american și în special cel al lui William James, această consecință a primatului rațiunii practice asupra celei teoretice irita pe unii filosofi. Totuși, pentru Vaihinger, unul din celebrii comentatori filologici și filosofici ai lui Kant, lucrul este incontestabil și pentru motivul că el însuși o susține... Ori cum, noi suntem convinși că antiintelectualismul, pragmatismul și misticismul contemporan derivă, istoricește și mai ales psihologic, logic chiar în mare măsură, de la Kant, firește printr'o deviere criticabilă de la doctrina kantiană.

Ficționalismul se prezintă deci ca o teorie a cunoștinței. El a fost numit de creatorul său, *Filosofia lui ca și cum*. (Nu: „cași când”): „Die Philosophie des Als Ob”. Interpretările lumii, date de inteligență, ne înfățișează o realitate fictivă, *ca și cum* ar fi adevărată, deoarece realitatea obiectivă nu o putem cunoaște, ci numai deduce. Urmează că probarea practică a conceptelor și rezultatelor științei și nu coincidentarea lor cu o presupusă „existență obiectivă”, care nici odată nu ne-a stat direct la îndemână, este criteriul adevărării cunoștințelor noastre. Iată o altă frapantă coincidență cu pragmatismul american! Capitolul prim din *Ph. des A. O.* consideră de altfel gândirea din punct de vedere al funcțiunii sale practice. E firesc atunci ca Teoria Cunoștinței ficționaliste să ia o atitudine psihologă și biologă, așa cum e cazul la E. Mach și la pragmatisti sau la Bergson.

Este însă interesant să constatăm că din acest punct de vedere, al originii cunoștințelor se deosebește prin ținuta lui mai filosofică ficționalismul Vaihingerian de practica ficțiunilor în știința pozitivă, despre care vorbiam la începutul acestor rânduri. De altfel căștigurile metodologice ale ficționalismului pe cale analitică, trebuiesc întregite sintetic, prin găsirea drumului just pe care pozitivismul faptelor să fie legat în mod admisibil cu *punctele de vedere ale idealului*. Dar ce sunt aceste perspective ideale despre care ne vorbește Vaihinger? Lumea fictivă a idealului este tot atât de importantă ca și cea reală, dacă am cunoaște-o de fapt. Pentru *Etic* și *Estetic*, irealitatea lumii fictive este o lume de valori, care se opune brutal

nouă, mai ales sub chipul lumii religioase, ce ni-o dă idea universului în devenire. Plăsmuirea unei lumi ideale supra empirice, care constă din valori create de fantazia noastră, este un sprijin puternic al vieții noastre. (Aici este evidentă influența lui Schopenhauer). Din acest punct de vedere, „Idealismul” se alătură, continuând „positivismul” irealist și ficționalismul lui Vaihinger. Acest idealism este însă pentru dânsul deosebit și de cel metafizic și de cel noetic, luând o postură mai mult estetică și etică; ceea ce va să însemne că valorile acestor domenii depășesc importanța valorilor cunoașterii, cărora Vaihinger, am văzut, le dă o folosință practică, biologică, imediată. Pentru el idealismul metafizic este ca ori ce Metafizică în genere, „o depășire a datelor (experienței) în gol! Idealismul noetic, în sens brut, luat ca o negare a lumii externe, este „o neînțelegere istorică” . . . , despre care Kant însuși s'a pronunțat în a sa „Widerlegung des Idealismus”. Deasemeni vestita opoziție dintre Idealism și Realism în în teoria cunoașterii, rămâne, la o filosofare sănătoasă, înafară de chestie. Firește, pentru că ambele doctrine încearcă să statueze, în felul lor, câte ceva despre natura realității a ceea, incognoscibilă pentru Vaihinger - agnosticul! . . . (Apropiere de Spencer).

„Ceea ce ne e dat nouă în cuprinsul senzațiilor, este pentru subiectul izolat, a se concepe „idealistic” din punctul de vedere al Teoriei cunoașterii; „realistic”, din punct de vedere al obiectului izolat, unilateral; dar din p. d. v. al experienței adevărate ca date ce ni se impun fără voința noastră: singura realitate ce trebuie avută în vedere. Dar deasupra acestor *date empirice*, se așează prin creație liberă, ceea ce nu este dat, *irealul*, pe care îl trăim astfel ca și când ar fi real; cu toate că știm bine cu nu e real. Lumea acestui „ca și când”, lumea valorilor ideale, estetice și etice, acea lume de dragul căreia face să te străduiești în viață, cercetând complexe senzoriale și ale mișcării din știință.

Prin acest aspect „idealistic” pozitivismul lui Vaihinger apare ca o interpretare modernă, interesantă, a criticismului kantian, admitând, printr'o abilă întorsătură, metafizica sub forma unei lumi transcendente de valori, cam în felul lui F. A. Lange, care ceruse întoarcerea filosofiei spre Kant, dar considera metafizica drept o poezie a conceptelor . . . Ori cum ar fi, această lume ireală e ceva mai mult de cât cea reală și absolută a duratei pure, în care Bergson crede că se poate adânci, prin intuiție, spiritul nostru. Positivismul ficționalist admite o întregire fantazistă a lumii ce depășește empiricul. Este ea necesară astfel? Lucrul este, negreșit foarte discutabil . . . Vaihinger, dispărut la vârsta de 81 de ani, a fost pentru cultura filosofică din vremea noastră, o personalitate. Profesor la Halle, până ce orbirea l-a silit să părăsească prelegerile universitare, în 1906, se dedică operii sale de căpetenie „Die Philosophie des Als Ob”, parcurgând toate domeniile de cunoaștere, întemeiază celebra revistă de filosofie — poate cea mai bună — Kantstudien, în 1896, și, nu mai puțin vestita societate filosofică Kantgesellschaft, ca o continuare a fundației din care trebuia să se întreție revista, Kantstiftung. Din 1919 a condus, cu Raymund Schmidt, revista de filosofie cu mare răsunset: *Annalen der Philosophie mit besonderer Rücksicht auf die Probleme des Als Ob Betrachtung*. Au rămas neîntrecute încă ale sale comentarii despre filosofia lui Kant.

Această palidă creionare a noastră trebuie, de sigur, pentru cine dorește să cunoască gândirea lui Vaihinger, să fie întregită cu lectura capodoperei sale Philosophie des Als Ob, foarte frumos și clar scrisă, pusă la îndemâna tuturor într'o ediție populară de Raym. Schmidt, la editura Felix Meiner.

Pentru a evita unilateralitatea „specialiștilor” e poate cea mai bună ocazie de meditație filosofică.

Romul Demetrescu

Culturalizarea satelor

— Două concepții —

În munca de culturalizare de pân'acum am fost conduși de principiile doctrinei liberale. Am respectat principiul autonomismului individual. Am încercat ridicarea individului prin mijloace raționale și emotive. Persuasiunea verbală a fost aproape singura noastră armă de culturalizare.

Satele noastre trebuie ridicate în linia civilizației moderne. Spre a o putea face, trebuie să îmbrățișăm simultan două domenii: cel interior, de viață spirituală a individului și cel exterior, de viață materială și gospodărească a individului și a satului,

Mijloacele de luptă sunt: spirituale (școala, cartea), și reale (înfăptuiri). Metodele de luptă sunt: persuasiv și coercitiv.

Noi am aplicat până acum mijloace spirituale pe lângă metode persuasive. Ne-am conformat școlii liberale. Am respectat absoluta libertate de acțiune a individului. I-am înfățișat imaginativ mirajul culturii, ferindu-ne de violentarea libertății prin acte de intervenționism. Am cercat să creăm aptitudini sufletești și să dăm direcționări raționale. Cu acestea am crezut, că dăm individului capacitatea de a păși singur în domeniul realizărilor. Factorul activant (propagandistul) s'a obținut dela orice înmixțiune directă, dela orice acțiune lezatoare a libertății individuale.

Rezultatul? Aproape lamentabil. Satele noastre ardelenesti au făcut în deceniile din urmă un apreciabil progres. S'au civilizat în confortul de viață gospodărească. Acest progres nu l-au făcut în urma propagandei culturale a cărturarimii, ci în urma unor norocoase circumstanțe economice și a contactului pilduitor cu viața urbană.

Linia de progres a satelor noastre e o linie instabilă, de succese fortuite și efemere. Grafica culturii noastre rurale e surprinzător de scăzută. Satul nostru nu aruncă în balanța luptei interetnice, nici fondul de dârză și conștiință rezistență morală, nici țaria biruitoare a capacităților sale economice. Rezorturile lui interioare sunt fragile. Aderențele lui economice sunt primitive.

Țăranul nostru e un element neculturalizat. Munca de fundamantare a statului trebuie începută cu o temeinică și serioasă culturalizare a vieții sătești.

Problema satului e cea mai capitală problemă a statului nostru.

Rezolvirea ei stă în mâna statului. Munca desfășurată de inițiativa particulară e ineficientă și incoherentă. Primitivului trebuie să-i dai cultura cu de-a sila. Statul cultural i-o va da, va avea la îndemână și posibilitatea financiară de înfăptuire în domeniul economic, și puterea coercitivă și sancționatoare în domeniul moral și social-politic. Va fi o gravă leziune adusă libertății individuale. Dar, liberalismul va trebui să supoarte această lovitură, s'o supoarte și să se adapteze.

Petru Suci

Cărți

Ionel Teodoreanu: „Golia“ (roman 2 vol.)

Cartea Românească, București

Umanul, prea-umanul care fărâmițează poezia închipuirii primei tinereți cu o tactică de dincolo de marginile firii, îndreptând-o metodic spre apele cuprinzătoare ale dramei: iată, pe scurt, canalul subteran al noului roman pe care ni l-a dat Teodoreanu. Nu e un roman în sensul romanelor obișnuite, e mai mult povestea unor vieți, conflictul unor luni ce apar prin perspectiva *plasticului* literar, acolo unde viața ia formă numai prin metaforă.

Adrian Arabu, fiul profesorului Arabu — rămas în pământul ospitalier al tranșelor imediat după 1916 — își trăiește tinerețea cea dintâi în priviri singuratiche și pasive la fereastră, în vreme ce vrâstnicii lui cunoșteau expansiunea și plinătatea jocului. Doar o minge roșie aruncată de mâna copilului trist peste gardul „casei de peste drum“ — care luase

conture tainice în imaginația sa fructuoasă, ne arată că totuși e vorba de copilărie.

Cu acest indice bovaric accentuat părăsește Bucureștii, îndreptându-se cu mama sa spre Moldova, mamă ce își va împlini destinul alături de noul ei soț, colonelul Sabrin, — om cu bune intenții, dar cu multe greșeli de... ortografie.

Liceul ca și cursurile de Drept nu l-au scos din lumea visului și poeziei singuraticе, mergând mai departe pe lângă viața cea dură și reală în fața căreia va cădea mai târziu învins, după ce încercase s'o îmbrățișeze cu toată plenitudinea.

Toate visurile lui s'au materializat în „Fata motanului“, scriere cu care pleacă — după cincisprezece ani — la Bucureștii în căutarea unui editor și a unui rost prin vreo redacție.

Hazardul l-a făcut să vadă în vitrina „C. Românești“ scrierea Veronicăi Hartular „Casa de peste drum“ și să întâlnească la lustragiu pe Ioil Huná, evreu mișit al vechilor boeri moldoveni care rămăseseră în ciuda timpului ca niște fap-turi anacronice într'un azil de... bătrâne. Prin intermediul acestuia cunoaște pe autoarea „Casei de peste drum“, casa de peste drum a copilăriei sale, al cărei erou real fusese. Viața lui de atunci se oglindi în paginile Veronicii de acum, îmbinând astfel realitatea trăită a copilu'ui cu creația autoarei. Din acest moment drumul vieții lui intră într'o altă lume, zidită pe alte temeuri, cu alți figuranți și cu alte legi, în care ființa sa găsisе un punct de sprijin, dar în care curgea sângele quasimodic al neamului Golia.

Adrian devine secretarul și prietenul Veronicii Hartular. Ce l-a făcut pe acest tânăr de 24 ani singuratic și visător să se adăpostească în atmosfera acestui azil de bătrâne, ultimele rămășițe degenerate ale boerimii, falimentară biologicе, nu știm. „Vreau să-mi îmbogățesc inima, nu punga“, scria mamei sale îngrijate și nedumerite. Poate inconștientul primei experiențe sгuduitoare în legătură cu enigmatica așezare „de peste drum“, poate chemarea sub-firească a unor semne ce trebuiau împlinite.

Azilul, miros de casă veche și putreziciune omenească, era moștenit dela monstrul Barbu Golia, care înainte de a-și împreuna lutul împătimit cu femeile tinere le trecea prin spaima de a le pune șerpi în pat. El e păzit acum de fratele acestuia, Ghebosul Hancu Golia, faptură ce ne amintește de „Cocoșatul dela Nôtre Dame“. Din căsătoria lui Barbu cu Varvara — sora Veronicii — ieși Nilda Golia, una din cele mai fermecătoare ființe ale literaturii noastre, ce apare printre șirele unor scrisori numai. Iar ca fruct al păcatului goliesc, Tia, fata servitoarei Constantina, trăește în viața celor mai de jos. Ea are frumusețea mai robustă și bogăția de viață a Nildei prin izvorul comun al tatălui unic și inconștientul pervertit de păcat al mamei.

E ușor de închipuit cum Adrian care scrisese „Fata motanului“ din nevoia de a iubi „o femeie pură, armonioasă și enigmatică“, să-și deschidă fereastra sufletului și să privească cu ochii iubirii pe aceste crâmpее de viață clocotindă și pătimășă din fiicele lui Golia. Destinul său se pecetluеște astfel definitiv în forme sumbre.

„Fata motanului“ s'a concretizat materialicește întâi în Nilda. Nilda pleacă însă în m nți, devenind „fata din munt“, iar Tia i se substituie încetul pe încetul în inima lui Adrian.

Adrian în climatul Tiei simte, violent, fiorii vieții celei adevărate; renăscut cu o sete pronunțată de viață și de a deveni un om „social“ cere sprijinul mamei sale și odată căsătorit cu Tia, se instalează procuror la Bălți. Iubirea orbitoare, iubirea care iese din hotarele pământene și umple toate gropile existenței, îl fac pentru moment fericit. Incep însă punctele de întrebare odată cu moartea misterioasă — prin sinucidere — a prietenului lor Velescu, în tovărășia și vila căruia își petrecură vacanța la Borsec.

Setea de viață a Tiei și ființa ei plămădită din păcat au dus-o îndată adânc, adânc în mocirla celei mai abjecte și pătimășe auto-vînderi, distrugând fulgerător tot rostul existenței lui Adrian. Suflet neformat, complex prin sâmburele de viață moștenit, lipsit de orice conture umane, Tia, simbolul și obiectul dumnezeeștei iubiri a lui Adrian, care fusese alintată de „mângăerile“ nepermise ale ghebosului, părăsește

pe Adrian și din pragul turpitudinii aprobată prin tăcere, îi trimite un banal „salutare”.

Nu găsesc în această femeie nici un mister, — mult mai bogată și superioară îmi apare Nilda. Ea ar trebui să fie poate tovarășa lui Adrian. Tăcerea Tiei e tăcerea unui biolog ce se desfășoară dincolo de bine și rău, dincolo de problematica noastră etică, în regiuni necunoscute sub pământene, ca și acei curenți din profunzimea mărilor ce nu ies la suprafață ca să-și contureze și să-și desăvârșească forma.

Tia pleacă; nu știm unde, dar bănuim. Ce dezolant e să vezi că în dosul tăcerii-pericol, tăcerii-mister, tăcerii care îmbie și înlănțuiește, se ascunde un suflet gol, mai gol decât pământul biciuit de foc și furtună... Și Adrian umpluse totul cu iubirea sa fără de margini, afară doar de mânia și răsbunarea Ghebosului, privat de plăceri neîndreptățite și paralizat fiziologiceste odată cu pierderea Tiei.

Distrus, Adrian e adus din nou — în timpul concediului de boală — în casa lui Golia. Decorul trist de morgă al „casei de peste drum” primea un suflet cu rădăcinile adânc sfâșiate de durere. Intre timp Nilda se căsătorise cu un englez și își anunță sosirea dela Angora, unde soțul ei era secretar de ambasadă. O Nildă profund transformată, o Nildă ce mai păstra umbra „fetei din munți”, alungată din sufletul lui Adrian de împătimita Tia, urcă într-o seară, greoiu, sub povara maternității, în odaia bietului Adrian pentru a-i duce un „bună seară”. — E cel mai uman accent al întregii cărți, e cea mai sublimă satisfacție pentru cetitor, e pregătirea sufletească a lui Adrian pentru acel „așa” pe care îl mai poate articula în momentul în care, imediat după plecarea Nildei în căutarea liniștii ce i se impunea, se prăbușește găurit de gloanțele răsbunării lui Hancu Golia.

Și așa s'a închis și împlinit existența de viață și durere a lui Adrian, odată cu sunetul lugubru și infernal al clopoțelului Ghebosului, stăpânul temut al azilului, care anunță rămășițele de viață din interior că porțile de seară ale casei „s'au închis”.

E o carte rară, pe care o închizi cu regretul de a se fi sfârșit.

Dim. Todoranu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. Peltz: *Calea Văcărești, roman, 2 vol.*

Ediție „Cultura Națională”, București, 1983.

Nu e ușor să cataloghezi în vreun gen literar cunoscut, de exemplu în categoria romanului, cartea dlui Peltz, *Calea Văcărești*. Prea e legată de viața această carte, prea e în ea realitatea — realitatea în sens obișnuit — nealterată de prisma vreunui principiu literar, pentru ca să-ți îngăduie o plasare a ei în sistematica genurilor. I-ai spune roman—reportaj, dacă pana dlui Peltz nu ne-ar fi dat, în această operă pagini de uman atât de viu trăit, încât să vorbești de o simplă fotografiere a vieții, ar însemna o depreciere. Cine își nutrește opera cu sângele propriei vieți, nu e un simplu reporter al vieții. Și totuși cartea nu reușește să se desprindă de viață. Nu e o distilare de esențe artistice din complexul realității, ci viața, așa cum e. Mai delimitat, viața așa cum o trăește o anumită categorie umană, într'un loc determinat.

E ghetto-ul bucureștean. Mizeria lui cotidiană. Oamenii lui cu suferințele lor, cu visurile lor, cu necazurile lor mărunte, cu umorul lor, ducându-și existența tragică, surdă, în afară de istorie, ai spune, sau în penumbra istoriei, omeneste însă, dureros omeneste.

Prin isvorul de unde-și extrage viața, ghetto-ul, și prin vrednicul psiho-social, cartea dlui Peltz amintește pe Israel Zangwill. Prin factură, amintește romanele rusești, pe Tolstoi prin numărul bogat al personajilor și prin redarea freământului vieții în mulțime, pe Dostoievski prin nota de tragic în mizerie, boală și suferință a omului din clasa de jos și prin pătrunderea până la cele mai dinăuntru fibre ale vieții eroilor săi. Nu e aici locul să vedem, în ce măsură dl Peltz se apropie de acești urieși, ai literaturii.

Tehnica dlui Peltz nu e nici analiza psihologică nici narația. A luat o cale mai simplă și, poate, mai grea. Pune pe eroii Dsale să acționeze, îi pune în acțiunile lor cotidiene, în cele mai tipice, și astfel în fața viața, o simți, o trăești

mai intens decât dacă ar trebui să și o construiești din cine știe ce artificii literare. Dar dacă acest fel de prezentare constituie tăria cărții dlui Peltz, tot aceasta e, poate, și o mică parte slabă a ei. Viața trăită, așa cum e, și redarea ei, ca atare, nu reprezintă încă o valoare artistică. Artă începe acolo, unde începem să interpretăm, explicit sau implicit, viața prin prisma unui principiu artistic. Această parte de interpretare nu lipsește, dar e mai puțin accentuată în *Calea Văcărești*.

M. Beniuc

André Malraux, *La condition humaine*,
Ed. N. R. F. Gallimard, Paris, 1933.

Noul roman al lui Malraux este o carte tufoasă, masivă, deși scrisă într'un stil foarte viu, adesea nervos și eliptic. Debutul volumului este un omor, prins cu o finețe descriptivă și cu o puternică originalitate de intuiție, care nu se desprinde însă de oarecare mister, de un neînțeles ciudat și neprevăzut. Cred că scriitorul a voit să îmboldească curiozitatea lectorului prin scena de adânc realism cu care-și începe romanul. N'a reușit, ni se pare, decât să înlăture interesul pentru acțiunea care întârzie și să-l mențină, ca de altfel în tot cursul romanului, dar în special în această parte, prin prezentarea cazului exotic: China. Adevăratul interes pentru povestire începe să te captiveze și merge crescând, deabia dela p. 40 — întâlnirea lui Kyo cu Clappique — și, din acest moment, cititorul își dă seama că mediul exotic al acțiunii este un simplu cadru, mai mult sau mai puțin accesoriu. Acțiunea începe cu pregătirile revoluționarilor chinezi sovietici din Shanghai să captureze armamentul de pe vasul Shan-Tung. Tema principală a romanului este înfățișarea, adesea sub forma fugară a reportajului, dar de cele mai multe ori printr'o desăvârșită descriere narativă, a revoluției sovietice recente de la Shanghai, și a suprimării ei de către generalul Chan-Kai Shek. Dar, pe lângă această temă principală, de o actualitate izbitoare, se desfășură motivele câtorva variații secundare, ai crede, și totuși strâns legate de dânsa, ca svârcolirile acelora cari suferă învâlmășiți de valurile revoluției și prezentarea veșnicei Chine, cu viața ei domestică și socială, care se pare că trece nemuritoare, în nepăsare, peste toate sbuciumările efemere ale neastâmpărăților doritori de transformări! Am însă impresia, pe care zădarnic aș căuta să o alung, căci titlul lucrării mi-o readuce brutal înainte, că dintre aceste aspecte ale romanului stăruie, observarea frământărilor sufletelor chinuite, în decursul revoluției. Romancierul arată atâta simpatie acestei laturi a sufletului uman, înfățișându-l totuși, obiectiv în narațiunile sale pline de fină analiză psihologică, încât admiră puterea cu care și se oferă împlinirea de atitudine cu introspecțiunea vieții. Realismul pătrunzător și așa de firesc te face să trăiești cu o largă putere de empatie o viață, din care numai câte odată te surprinzi evadând ca cititor. Există un substrat de gândire în acest roman. Cu toate acestea, fără a simți ceva nefiresc, este ciudată concepția filosofică despre covârșitoarea putere a neantului în viața omenască, despre sbuciumarea neostenită spre mai bine, ce stă la temelie tuturor sdruncinărilor sociale care se împletește cu o seninătate umătoare ce învâlmășește sufletele eroilor înfrățiți în această horă a morții. Toți pornesc la sacrificiu dintr'o resemnată și inerioasă convingere în necesitatea fatală a jertfei. Arare ori am întâlnit înfățișată cu mai mare măreție sublimă renunțare la liniște decât în paginile acestei cărți! În mijlocul grozăviilor din închisoarea Shanghaiului, descrise cu atâta măiestrie în parrea a VII din roman, după ce Kyo este prins, ai impresia că viața aceasta e plină de josnice zădărnicii; când, iată, deodată (pp. 353 urm.) povestirea ne arată pe rusul revoluționar Katow cedând celor doi tovarăși de suferință, cu care — și aștepta rândul să fie ars de viu, cianura de potasiu, ascunsă sub centură, și primind el groaznică pedeapsă, fără șovăire. Asisti cu strângere de inimă la ușurința cu care eroii acestei lupte mor, printr'o simplă svâcnire mută, sau scoțând un strigăt înăbușit, ca și cum le-ar fi teamă să nu-i vadă cineva că mor... eroic!

Te întrebi dacă la baza acestei concepții despre viață se află mentalitatea clasică sau, poate, avem aface cu acea minunată poezie a renunțării și a plăcerii suferinței, așa de de curentă înțelepciunilor asiatice. Oricum, moartea aceasta

umilă, fără revoltă, cucernică ai zice, este încântător redată de acest mare scriitor. Ea îți strecoară în suflet, odată cu regretul pentru cei ce se prăpădesc, admirația pentru eroismul stoic cu care se sacrifică acești oameni. Se înfățișează aici adevăratul eveniment tragic, care-ți sguđuie scurt adâncurile cunoștinții; și, în clipele acestea, esteticul e covârșit de omenesc. Da, într'adevăr, acesta e sentimentul fundamental ce se desprinde din lectura romanului lui Malraux! El, este desigur, semnificația tuturor luptelor vieții noastre, conștiință numai pentru puțini: cei aleși la jertfă, dar care nu o pot trăi în gluma cotidiană, plictisitoare, uniformă și răsufletă. Adâncindu-te în desfășurarea bogatei narațiuni a romanului lui Malraux, te cuprinde stăruitor, ca un clește, apăsarea acestui tragic. Și, pe încet te covârșește o nedumerire: e realitatea sau ficțiunea cea ce te sguđuie? Astfel, acțiunea romanului depășește arta, pășind în viață, deadreptul, și, tocmai aici, avem aface cu adevărata realizare a tragicului. Se știe, de altfel, că tragicul e, în mare măsură, un sentiment anesthetic. În *La Condition humaine* există, cum spuneam, un bogat substrat filosofic, din care respiră tot restul acțiunii, sau, dacă vrei: din această acțiune, vastă frescă a vieții în decursul revoluției socialiste chineze, respiră cald și palpitant filosofarea, în surdina, asupra misterului vieții care se sacrifică pentru binele de mai târziu, al celor ce vor să vie. În romanul lui Malraux reflecția asupra rostului metafizic al vieții și al morții te aruncă deci dincolo de limanurile ferme-cătoare ale frumosului. Nu știu dacă această însușire e un criteriu suficient pentru aprecierea valorii literare a cărții, fiindcă avem aface în acest caz numai, cu o latură a trăirii cuprinsului ei, dar, desigur, ea nu constituie un cusur. Din *La Condition Humaine* poți extrage o mulțime de reflecții — prilej de meditație asupra vieții. — Iată câteva, foarte caracteristice: „Trăim noi, pentru noi? Noi nu suntem nimic Trăim pentru stat în prezent, pentru ordinea morților dealungul duratei veacurilor...”, „cine caută așa de aprig absolutul nu-l află de cât în senzație”. „A recunoaște libertatea altuia, înseamnă a-i da dreptate împotriva propriei sale suferințe”. Cunoașterea unei ființe e un sentiment negativ: sentimentul pozitiv este neliniștea de a fi totdeauna străin de ceea ce iubești... numai timpul alungă această neliniște, câteodată”. „Nu, oamenii nu există, pentrucă e deajuns un costum de a scăpa de sine însuși, pentru a găsi o altă viață în ochii altora”. „Nu există demnitate ce nu se întemeiază pe durere”.

În definitiv, ce e această condiție umană? Iată prin câteva citate, suportul ideologic pe care se clădește ea: „E foarte rar ca un om să poată suporta, cum aș zice” — exclamă unul din personajele romanului, bătrânul profesor *Gisors*, „condiția sa umană”... „Motivele pentru care oamenii primesc să fie uciși, înafară de interes, tind mai mult sau mai puțin confuz să îndreptățească această condiție, întemeind-o pe demnitate: creștinismul pentru sclav, națiunea pentru cetățean, comunismul pentru lucrător... Ceea ce-i ademenește în această idee, nu-i puterea reală, e iluzia bunului plac. Puterea regelui e guvernare, nu-i așa? Dar, omul nu are gust să guverneze: el are pofta de constrângere, de a fi mai mult decât un om în lumea oamenilor. *Să scapi de condiția umană, ziceam*. Nu puternic: atotputernic. Boala himerică, a cărei justificare intelectuală nu-i decât voința de putere, e voința de dumnezeire: ori ce om visează să fie Dumnezeu. „Este aici o concepție nu prea deosebită de cea a lui Nietzsche. Tot sbuciumul acesta al vieții e reprezentat de personajele principale ale romanului: *Kyo*, *Tschen*, *Katow*. *Gisors*, (bătrânul filosof) *May*, doctorița, soția lui *Kyo*, chiar bancherul *Ferral*, chinuit de dragostele sale, neliniștite, sau ciudatul și grotescul *Clappique*. Toți sunt duși de porniri puternice, dar inhibitate și disciplinate de neliniștea chemării lor. Numai masele, colectivitatea, lucrează mut, automat, sub conducerea luminată și deci indscutabilă a șefilor: sublimă dovadă de sacrificiu anonim al mulțimilor! Fără să vreau, m'a dus gândul la masele descrise de Liviu Rebreanu. Ce deosebire enormă! Impresia de nefiresc nu te oprește nici o clipă la înfățișarea colectivității de către Malraux, pe când în „Răscoala” tot timpul răsărea o întrebare neliniștitoare: așa-s oare mulțimi-le? Ce este oare nefiresc în această psihologie colectivă? E construcția artificială, vădit nedefinitivă, șubredă? Poate. Dar e ceva, imperfect în această psihologie.

Din povestirea lui Malraux se desprinde o psihologie a individualităților și a maselor care-ți dă iluzia că asisti la un fenomen al naturii, cu toate că e la baza ei un adânc suport moral: Demnitatea vieții și a morții, înăbușirea și depășirea suferinței. Iată „Condiția umană“.

Din punct de vedere al construcției șepice, romanul acesta are câteva lipsuri și asperități: unele amănunțimi inutile, episoade nesuficient încheiate (prima jumătate a părții a VII), oarecare lipsă de unitate. Dar, totuși, *La Condition Humaine* e o carte rară: foarte originală, sugestivă și captivantă. N'am citit celelalte două romane ale lui Malraux încă. Dar, dacă și în ele palipită acest flutur de tragic al vieții, cu aceeași putere de captivare. atunci, într'adevăr, premiul Goncourt de pe 1933 a consacrat un talent care, nădăjduim, ne va aduce mari surprize.

Romul Demetrescu

Oswald Spengler, Cele două revoluții.

Spengler, unul din cele mai fecunde spirite critice pe cari geniul teutonic le-a dat lumii, e destul de puțin cunoscut la noi. În cultura românească ce acuma se înfiripează, umbrele lui profeții despre „Ruina civilizației occidentale“ n'au găsit răsunet viu.

Noua lui carte (*O. Spengler, Jahre der Entscheidung, I. Deutschland und die weltgeschichtliche Entwicklung, München 1933*) — deși cu vădita tendință politică și naționalistă — analizează cu pătrundere critică turburările prin cari trece cultura apuseană în cele din urmă două secole, și problemele ei. Dela sfârșitul veacului 18, odată cu apariția raționalismului și liberalismului, Europa a fost frământată de atâtea mișcări revoluționare, cari se desfășurau deopotrivă pe planul spiritual ca și pe cel practic-social. Scopul lor era subminarea edificiului secular al culturii, distrugerea forțelor ei lăuntrice și externe. O lume din ce în ce mai mizerabilă, lipsită de sens istoric și de respect pentru puterile constructive ale vieții, datorită acestei nimicnicii a ei, a distrus Europa, care putea odată să aibă pretenția de a dirigui istoria întregii lumi. Dela Rousseau cu a sa nenorocită evanghelie, au fost sistematic corupte instinctele înăscute ale omului și coeziunea organică a societății, pentru a se crea noi instituții. De aici derivă „lupta de clasă“ pornită din straturile de jos și constient îndreptată de așa numiții conducători ai muncitorimii — cari în fond nu aveau nimic comun cu lucrătorul adevărat — împotriva așezămintelor istorice și a celor puțini, creatori. Nu Marx e sigurul vinovat, căci concepție marxistă exista și înainte de Marx. După 1848 se tindea la distrugerea organismului vieții economice, numit, în mod cu toful greșit, capitalism, iar rivalitatea dintre cele două forțe a pricinuit criza economică mondială și șomajul, cari nu sunt precum se crede, urmările războiului. Criza, înainte de a fi economică, e morală; e de esență sufletească, mai mult decât materială. Dar e materialistă concepția despre prevalența Economiei asupra Politicii, de care Economia e inseparabil legată, însă, în ordine inversă.

Efectele luptelor sociale și economice au fost dezastruoase pentru societatea europeană și întreaga ei cultură. Una din consecințele ei grave e haosul sufletesc de azi. Aceasta e formidabila revoluție desfășurată în sânul rasei albe (*die weiße Weltrevolution*), care împreună cu revoluția din lumea rasei galbene și negre (*Japonia, China, India: die farbige Weltrevolution*) pregătesc pieirea unei civilizații. Într'adevăr progresele realizate, în deosebi pe tărâmul tehnicii, de Asiatici, (Asia în concepția lui Spengler se întinde și la Vest de Urali, iar Europa ca entitate culturală încetează la Vistula și Carpați) sunt o gravă amenințare a existenței Europei.

Sbuciumul bătrânului continent îmbracă forme tragice în viziunea apocaliptică a lui Oswald Spengler. În judecata lui se amestecă, pe lângă un propriu scepticism aristocrat, și un element inconstient de gândire materialistă, prin supraevaluarea importanței evenimentelor economice în desfășurarea istoriei, precum și nesocotirea antecedentelor spirituale ale fenomenelor (ex. în considerațiile asupra mișcării muncitorimii, care e problema centrală).

„Istoria omenirii e istoria războiului“, iar viitorul îl vor decide marile războaie. Existența a devenit mai neîndurată ca

oricând. A trecut vremea transacțiilor; ziua de azi e zi de grave decideri. Cultura europeană poate fi salvată numai de ceea ce rasa albă are nobil și eroic. Trebuie să dovedim că avem „rasă“ — în sens etic nu zoologic!

Trăim într'un veac de răsturnări sociale. politice, ideologice. Dar sunt acestea cel mai vădit simptom de năruire?

I. I. Russu

F. Gladkow: Pământ nou, (roman).

Framântările sociale din Rusia Sovietică au produs o interesantă literatură. Deoparte, o literatură care vestește lumea veche de patriarhalism flămând și viață de destrăbălată bucurie peste durețile mocnite ale celor mulți, înfrățiți cu pământul și cu munca, cu fabricile și ciocanul care rupe din adâncul pământului bulgări de aur și de piatră și din viața minerului fragmente de suflet și bucurii. Este literatura care descrie în culori cenușii viața sub domnia țarismului și capitalismului, peste ruinele cărora scrisul lui *Juri Tynianow* aruncă batjocura ca un blestem peste un mormânt.

Pe lângă această literatură se înalță alta, deosebită ca motiv artistic, care pune în lumină favorabilă operele construcției socialiste, descoperind primăvara nouă a vieții colective, fără sentimentalul cântec de ciocârlie peste ogoare — lumină dulce peste sărăcia tănuită, — dar cu răsese învolvate în munca colectivă, roditoare. Sgomotul uzinei îmbucură pe omul câmpurilor: căci între zidurile ei civilizația își pune în slujba omului serviciile în vuet și cascade de lumini, — iar adâncimea albastră nu mai tănuiește rugii și binecuvântări...

Această viață nouă o prinde *Fedor Gladkow* în romanul »Pământ nou«, apărut în românește în editura „Adevărul“, București, tradus de Victor Ambrozie. Trebuie să mărturisim de la început că, trecând peste unele scene viu prezentate, simple și naturale, acest roman suferă de o artificialitate des întâlnită în scrisul rusesc din ultimul timp. Din viața cu început de comunizare, cu entuziasmul superficial al mulțimilor care cedează greu, parecă nu s'ar putea scoate decât tirade retorice, ob ecțiuni, batjocuri și ironii pentru o lume apusă. Vieța nouă se prezintă fără tipare, ne reușind să înstăpânească o tradiție, încât suflul sentimental bate de aproape, fără miresme și fără putere.

Acest roman, greoiu în desfășurarea lui, fiindcă îi lipsește mobilul sufletesc, răscolitor de patimi și furii strădălnice, dinamizator și viu, e ținut la suprafața unei lumi ale cărei dedesubturi sunt cu mult mai interesante și demne de exploatat. Obișnuți a căuta lumea rusească, greoaie în desfășurarea ei, cu tragedii de cadru mare fie în mișcările mulțimilor, fie în individul cu o bogată și tumultuoasă viață interioară, ne lăsăm greu cuceriți de descrițiile vieții mecanizate până la alungarea contemplației din împărăția ei. E ceva înalțător și chiar atrăgător din punct de vedere social, dar necaptivant și sec ca inventivitate artistică. Peisagiul exterior nu ne poate descoperi adâncimea poetică, cu rezonanțe profunde în sufletul nostru, iar eroii arcuiesc gesturi care se dăruie întregi. Lumea de taine și lupte interioare, aici se risipește în clevetiri băbești și se împrăștie ca o apă prelinsă peste ierburi. — Mai viu prezentați, mai pregnant prinși, sunt tot eroii lumii vechi, refractari și duri. Oricâte pale de întunecare s'ar arunca peste lumea veche de trudă și lacrimi, murdărie și câmpuri cu miezuini, peste Rusia primitivă cu turle înfipte în cerul întins cu dărnicie — lumea nouă nu ne cucerește artistic. Autorul a pus puțin din sufletul lui și a prins discursiv, logic, fericirea vieții noi din comuna „Pământ nou“...

Spre sfârșit, numai, acțiunea își accelerează ritmul și emoția sufletească se desfășoară în valuri. Linia sentimentală se adâncește (Caietul al zecelea) pentru a releva sbuciumul sufletesc al eroilor întârziati: Lușa și Guliako. Mulțimile participă fragmentar la drama lor — care cercetează doar sufletele singurate și bune și se îndură în tăcere și lacrimi. Sunt condiții ale dramei pe care le impune viața în acest caz.

Pentru mulțime se pregătesc acțiunile mari, încât sărbătoarea finală, inaugurarea uzinei electrice, o strânge în talazuri, pentru minunea nouă și viața nouă: „Dinaintea mea erau oameni, în al căror suflet se aprinsese o lume nouă cu flăcări ne mai văzute vreodată, ce mistuieră pentru totdeauna

noaptele oarbe ale vieții lor. Așteptau aceste lumini, trăiau în așteptarea acestui eveniment, dar pentru ei, pentru oamenii aceștia simpli ai câmpurilor, luminarea aceasta trecea peste puterile lor... — Totuși entuziasmul lor ne apare stânjenit și dureros în seara din care începu ziua cea nouă, deși l-am vrea vijelios și fecund...

Roman scris sub zodie vitregă, dar care i-ar fi putut oferi virtuozități nebănuite, interesant ca detalii informative, — ne îndreaptă privirile și regretele după lumea variată, sguđuitoare, episodic construită, cu bucurii trăite pentru clipă și veșnicie, cu drame care înflorează o lume și vieți strivite pe altarul suferinței umane — jertfe inutile, jertfe sfinte — din romanele lui Tolstoi și Dostoiewski...

Radu Brateș

Carnet

Poetul Radu Boureanu își încheagă imaginile poemelor din acelaș „fluid vioriu”, visul: primă substanță a volumului de versuri „Sbor alb”. Frăgezimea compunerii sale se îmbină cu o rară viziune de artă, creînd mitul inspirației pure, din care respiră, aș zice, o candoare de brume, un văzduh de pictură spiritualizată. Copii ai aceleiași „Mame înalte a visurilor”, pe cari și noi o strigăm, în trecere spre irecuzabila finalitate, transcriem din revista Azi, sub această parafrază inutilă, drapatul, în nu știu ce nobile cenuși de seară, gând de poet:

Mamă înaltă a visurilor

Mai păstrez din fluidul acela vioriu
din care mi-a dat mama înaltă a visurilor.
ca o înfrigurare moale de panaș
cătore o făptură pe care o știu,
în jilt cetos de legendar sălaș.

Eu sunt în trecere dar fruntea înclin
cu plete clătinate de pelin
Și te chem mamă înaltă a visurilor!

Nu mai port vipera neagră pe scut,

Inchid dramatic între paranteze
armata mea de elanuri obeze
și un obraz grotesc și abătut,
sub o capelă verde, cornetă de recrut.
Dar sunt în trecere și pasul făcând
suaie zăpezi aprinse de gând,
cătore mama înaltă a visurilor.

Versul lui C. I. Șiclovanu are (în ultimul Herald) un timbru de vioară tristă. Peisagiul lumii încețuit se interiorizează, brumând în poezia lui, printre imagini și capricii de rime, un univers somnambul. Pe un arpeggiu de rare nuanțe înfioară o senzație de gol ce se propagă prin frunzișul mat al cuvintelor ca un alt, imaterial fum:

In margine

Drumul triumfă prin boare și împarte
În două desimea de busturi și glastre.
Glorii de jerbă își scutură luciul etern —
Și ziua se ridică abstract, ca un consemn.

Un salcâm a sărit peste șanț din crângul de cruci
Nimeni nu a mai sosit de peste uluci
În tabăra acestor excursii celeste,
De gemete întins pieptul plesnește.

Veghea pătrunde prin țarina moale
Până în baia adâncă de-aduceri aminte, —
Unii din alții anii în șir se jupoaie
Și opium fumează alb prin morminte.

După spectacolul de rară frumusețe a piesei religioase „Cerurile spun” de Victor Papilian, Teatrul Național din Cluj dealtfel sărac în repertoriu, va reprezenta la 13 Februarie, sub regia d. C. Pavel, a doua piesă, în această stagiune, de autor român. Anume: „Între două lumi” de Sanda I. Matei. În patru acte — o frescă socială pe un scenar variat, în antiteză — patriotismul cald dela 1916 și falsul naționalism din zilele noastre. Dna Sanda I. Matei a transcris în această interesantă prin noutate încercare dramatică, foaia de temperatură a sufletului românesc colectiv, luată în trei momente distinctive: înainte, în, și după război. Montarea în condiții optime. Li dorim o interpretare la fel!

Emil Giurgiuca

Academia Goncourt a premiat în 1933 pentru roman pe scriitorul *André Malraux*, abia trecut de trei zeci de ani. Romanul premiat este *La Condition Humaine*. A fost publicat întâiu în paginile din „Nouvelle Revue Française”, lunile Ianuarie—Iunie 1933 și apoi în volum, stârbind furtunoase discuții dar și un unanim interes. Recensăm în nr. de față a revistei noastre romanul lui Malraux. Scriitorul acesta nu este un necunoscut: a mai scris două romane, *La Voie Royale* și *Les Conquerants*, placheta *La Tentation de l'Occident* — toate în editura Grasset, precum și povestirea *Royaume Farfleu*, la N. R. F. *La Condition Humaine* atinsese la 7 Decembrie a o sută opta ediție, dovadă imensul succes de librărie, neobișnuit, cu toată răspândirea pe toate continentele a literaturii franceze! Ceea ce ne miră însă e faptul că editura Gallimard, care a publicat acest roman, la care apare și marea publicație lunară, *La Nouvelle Revue Française*, n'a găsit de cuviință să dea cel puțin un tipar mai îngrijit, necum să ieftească volumul acesta, așa de rentabil, cel puțin dela a CVII ediție. — Se vede că unele edituri franceze nu cunosc decât latura egoistă a politicii cărții. Editura Gallimard a publicat cele mai însemnate scrieri ale literaturii franceze actuale, care însă sunt inaccesibile străinătății cu valută... debilă.

Acum câteva săptămâni a murit la Viena refugiat, de groaza hitlerismului, *Jacob Wassermann*; zilele acestea s'a stins în Germania, unde se retrăsese la Muenchen, *Hermann Bahr*. Născut la 1873 în orașelul ovreesc Fürth din Mittelfranken, (Bavaria), a cărui viață o înfățișează în romanul memorialist *Die Juden von Zirndorf* (1897), Wassermann a murit în prima zi a acestui an, început cu atâtea îndolieri! Dotat cu o bogată imaginație, emancipat de toate prejudecățile, chiar de cea de rasă, el s'a explicat în cartea *Mein Weg als Deutscher und Jude* (1921) asupra problemelor Germaniei de după războiu. Trăia, înainte de a se refugia din Germania, în vila sa minunată din satul de munte din Styria, Alt-Aussee, la marginea unei imense păduri, lucrând într-una. Acolo se întâlnea deseori cu marele său prieten, Hugo von Hofmannsthal, de care l-a despărțit moartea acestuia, în 1929. Wassermann a scris foarte multe romane, cu o bogată și variată ideologie, ceea ce denotă vasta lui cultură și cu o mare măiestrie tehnică, din care neprevăzutul e unul din meșteșugurile desfășurării acțiunii care se complică pe încetul, sistematic — ca în romanele lui Balzac, ce pare a-l fi înrâurit, cu o oarecare miticuzitate de arhitectonică a detaliilor, fără a pierde farmecul povestirii. Toate romanele sale trădează studiul priceput al artistului care a scris eseurile *Die Kunst der Erzählung*, *Der Literat als Psycholog*, *Imaginaere Brücken*, *Gestalt und Humanität*. A mai scris biografii, ca celebrul *Cristophor Columbus* și *Bula Matari* (Viața lui Stanley). Romane celebre, printre altele: *Caspar Hauser*, (1908), *Der Gaensemaennchen* (1915), *Oberlins drei Stufen*, *Der Fall Maurizius* (1928), tradus rom. de C Baltazar, bibl. „Cugetarea”. În Martie anul trecut, mai mulți prieteni se pregăteau să-l sărbătorească cu prilejul împlinirii a 60 de ani, dar evenimentele politice au împiedecat acest plan. Wassermann a trebuit să plece în Austria de urgență Hitleristă, iar numărările sale cărți au fost arse și scoase din bibliotecile, în care erau așa de citite. — *Hermann Bahr*, tot așa de vestit, mai ales din clipa profesiei sale de credință în favoarea bisericii catolice, a împlinit 70 de ani, în Iulie trecut, fiind un scriitor de o vastă spiritualitate și manifestându-și, — în toate domeniile literare, mai puțin lirice, talentul, cu cărți reprezentative pentru spiritul german contemporan, în trecerea lui de la naturalism, la expresionism peste impresionism. Născut la Linz, în Austria de Nord, Bahr a fost un polemist și un critic nobil, de o ascuțită dialectică și de o vervă recunoscută, calități care-i atrăsese numele de Grand Seigneur al literaturii germane din Austria. A scris foarte mult. Opere importante: *Zur Kritik der Moderne*, (o monumentală critică a modernismului), *Das Hermann Bahr-Buch*, *Selbstbildniss*,

apoi piese de teatru: *Das Konzert*, *Der Meister* și romane: *Himmelfahrt*. Bahr a fondat și a condus revista simbolistă *Die Zeit*. E interesant să se știe că a studiat și la Cernăuți.

Romul Demetrescu

Acum câteva zile s'a stins, la Budapesta, muza cea în carne și oase a nefericitului și vulcanicului poet maghiar, Andreiu Ady. Purta numele de Brüll Adél și era nevasta legitimă a negustorului orădan, Edmund Diossy. Iar în poemele poetului numele îi era Leda. Biografia prezintă pe această femeie, cultă, fină, frumoasă, cu ochii mari și cu un farmec specific, iresistibil și inexplicabil. A fost o tovarășă nedespărțită, de-o profundă înțelegere a explorărilor și peregrinărilor artistului prin spațiile incalculabile ale frumosului. Ființa ei, i-a smuls lui Ady versuri de dragoste de-o voluptate supraomenească. Aproape toate poemele îi sunt întreșesute cu numele, cu ființa Ledei. Rapsodiile din care izbucnește, ca pe un crater de vulcan, sentimentul dintre poet și Leda, sunt de-un avânt și de-o prospețime, pe care nu le-a mai egalat nici un alt cântăreț maghiar. Femeea aceasta, alături de columna de foc a nemuririi poetului Ady, de-acum, chiar dincolo de mormânt, își va arde nedespărțit și ea, candela nestinsă a trăirii ei.

Revista „Blajul” (Nr. 1), floarea elanului celei mai tinere generații de dascăli din citadela dela întâlnirea Târnavelor, aduce în paginile ei fragilitățile tuturor începuturilor. Nu vom ridica, deci nici noi, opinie separată în corul celor câteva voci nefavorabile, referitor la calitatea materiei din acest prim număr. Avem totuși o rezervă. Stilourile confrăților s'au prea repezit în periodicul blăjan, fără stropul de indulgență, obicinuită și explicabilă la întâia prezentare. Comentariile necruțătoare însă și, mai ales neînțelegătoare, am vrea să nu-i descurajeze pe cei grupați acolo, întru urmărirea idealului ce și-au propus. Noi le transmitem toată simpatia noastră. Într'o epocă de feroce materialism și nu de mai puțină dezorientare spirituală, evadarea din cotidianul sufocant, și spiritul de jertfă (revista se susține numai din contribuția lor) al grupării tinerești dela Blaj, e un gest semnificativ, care trebuie subliniat.

Cronicarul literar dela „România Nouă” (Cluj, Nr. 12—17 Ian. 1934) s'a alarmat de răspunsul primit la acest loc, sub semnătura colaboratorului nostru, d-l prof. Romul Demetrescu. Se cunosc antecedentele. Plecând dela strecurarea unei erori de nume propriu în corpul revistei, cronicarul aceluși ziar și-a permis un atac prea mirositor a meschinărie. Confrății, neplăcut loviți de brutalitatea fenomenului, au sărit, ca un singur trup, întru apărarea nedreptățitului lor camarad și redactor. Răspunsul usturător ce i s'a dat, elaborat colectiv, era o drastică punere la punct. Dar în replica noastră prezentă, două prejudecii trebuie să-i mai spulberăm cronicarului în chestie. Întâiu, D-l Romul Demetrescu nu este un „intrus” la „abecedar”, cum însinuă perfid și gratuit, ci un prețios tovarăș, invitat direct să se atașeze la mișcarea noastră tinerească. Eseuri semnate aici de d-sa, ca „Renaștere” (Nr. 29—30), „Emile Meyerson” (Nr. 33—35.) etc. ne-au fost o onoare și o podoabă. Apoi, întrucât e pentru neînsemnata mea persoană, nu mi-a convenit niciodată să mă păunzez, nici cu talentul literar, nici cu vastitatea cunoștințelor. Dacă până la această vreme, fragila-mi strădanie literară n'a meritat o mențiune favorabilă, injuriile, la tot cazul, mai puțin. Noua generație și din întâmplare cea mai înzestrată, a găsit la subsemnatul o caldă inimă de frate mai vrăstnic, care, prin acest „abecedar”, într'un timp relativ scurt, a provocat acea mobilizare de prospețime și sănătate literară de dincoace, pentru care „generația ardeleană de după unire”, „generația pregătită a Clujului”, s'a dovedit insuficient pregătită. Cronicarul dela „România Nouă” trebuia să înțeleagă verguria acestei mișcări, și nu, la cea dintâiu ocazie, să se lase târit de ranchiuni, care niciodată n'au onorat „moravurile publicațiilor ardeleni”.

Teodor Murășanu

abecedar

Revistă Literară

Redacția și Administrația: Teodor Murășanu, Turda, Piața Regina Maria, 23

ABONAMENTE: 1 an,	—	—	—	120	Lei
Abonament de sprijin,	—	—	—	500	Lei
Elevi de liceu (cel puțin 5 ex. pe o adresă) 1 an,				80	Lei
Exemplarul,	—	—	—	3	Lei

REDACTIONALE: Domnii autori precum și editurile sunt rugate să ne trimită exemplare din lucrările lor, pentru eventuale mențiuni și analize.

În aranjarea materialului din corpul revistei ne putem conduce numai de necesitățile tehnice tipografice, și de nici o altă considerație.

Manuscrisele primite, **dacă** îndeplinesc condițiile de publicare, apar în ordinea intrării și în cadrul spațiului disponibil.

Prieteni revistei noastre sunt rugați să pretindă **depozitarilor** să ne expună la loc vizibil **afișele cu sumarul**.

Revista „**abecedar**” e răspândită de Librăria Domnului Virgil Montăureanu, „Cultura Poporului”, din B-dul Academiei, la toate celelalte librării mari din Capitală.

„Abecedarul” va face minuțioase recenzii tuturor cărților și revistelor trimise la adresa redacției noastre.

Cărți

Zile memorabile (4, 5 și 6 Nov. 1933). *Sfințirea Catedralei ortodoxe Române din Cluj, 1923—1933*, Cluj, 1933, 103 pp.

Lew N. Tolstoi, *Invierea*, roman, Edit. Cultura Românească, București, trad. G. B. Rareș, 329 pp. Lei 60.

N. I. Dumitrașcu, *De-ale unui straiță 'n băț*, (snoave, pilde și glume) Edit. Cultura Românească, București, 94 pp. Lei 30.

Oltea I. Nistor, *Spre Orient*, (însemnări de drum) Colecția Iconar, Cernăuți, 1933, 130 pp. Lei 80.

Reviste

Azi, București, An. III, Nr. 1, 1934.

Societatea de Măine, Cluj, An. X, Nr. 12 (jubilar).

Vremea, București, An. VII, Nr. 320, 321, 1934.

Libertatea, București, An. II, Nr. 1 și 2, 1934.

Provincia Literară, Sibiu, An. II, Nr. 1 și 2, 1934.

SO, H₂, Turnu Măgurele, An. III, Nr. 10.

Gazeta Noastră Ilustrată de familie, (Cinci Lei) București, Nr. 6, 7 și 8, 1934, Edit. Hertz.

Catedra, Galați, An. VII, Nr. 5—6, 1934.

Carnet Literar, Buzău, An. IV, Nr. 6, 1934.

Plaiuri Săcelene, Satulung, An. I, Nr. 1.

Gând Românesc, Cluj, An. I, Nr. 8, (Decembrie 1933).

abeceedar

An I. Nr. 41—44.

1 Februarie 1934

SUMARUL

<i>Grigore Popa,</i>	Pelerinaj în Tara Soarelui
<i>Ada Moldovanu,</i>	Rugăciune
<i>Pavel Dan,</i>	Precub
<i>Radu Brateș,</i>	Poem de iarnă
<i>George Boldea,</i>	Elegie de iarnă
<i>Romul Demetrescu,</i>	Ficționalismul lui Hans Vaihinger
<i>Petru Suci,</i>	Culturalizarea satelor

CĂRȚI

<i>Dimitrie Todoranu,</i>	Ionel Teodoreanu, Golia
<i>M. Beniuc,</i>	I. Peltz, Calea Văcărești
<i>Romul Demetrescu,</i>	André Malraux, La condition Humaine
<i>I. I. Russu,</i>	O. Spengler, Cele două revoluții
<i>Radu Brateș,</i>	F. Gladkow, Pământ nou

CARNET

Emil Giurgiuca (Poetul Radu Boureanu, Versul lui C. I. Șicloveanu, O piesă originală nouă la Teatrul Național din Cluj), *Romul Demetrescu*, (Premiul Goncourt, 1933, Wassermann și Bahr), *Teodor Murășanu*, (Moartea Muzei, Revista „Blajul”, Pentru cronicarul dela „România Nouă”).

Bibliografie

